

annyira elnémetesedjenek, hogy a német istentisztelet elégitse ki lelki szükségleteiket. Csak lassan, lépésről-lépésre hódíthatott tehát tért a magyarság s nehezen indult meg az átalakulás folyamata, mely az Európa töméntelen nyugati és keleti országaiból a déli vármegyékbe özönlött lakosságot a magyar állameszmébe forrasztani van hivatva. E nehéz és hosszú munka időnkinti menetébe, anyagi és erkölcsi akadályai, sikereibe és hiányaiba mély és tanuságos bepillantást nyújt Szentkláray munkája, mely az ország délvidéki területének fokozatos anyagi és szellemi polgárosodását sok lényeges mozzanatában teljes tárgyismérettel s modern történetírói felfogással világítja meg. Az egyes községek története igen élénken van írva; némelyik teljesen kikerekített tanulmányzámba mehet, mely nemcsak a gazdaságtörténésznek nyújt dus anyagot, hanem olvasmányul is élvezetes. Csak igen kivételesen történik, hogy szerző elírja magát. Így például azt mondja, hogy „1856 nov. 16-án a magyar királyi udvari kamara“ adta át Apáczia községet s hogy „Apátfalvát 1867-ben újra a m. kir. kamara vette át“. (230. oldal.) Ilyen nevű hatóságok abban az időben nem voltak többé. Egy helyen (383.) „a szabadalmi osztrák nemzeti bankot“ említi, pedig ez szabadalmazott bank volt s a szabadalmi bank egészen mást jelent. Az is csak hibás fogalmazásból származhatik, hogy azt mondja „Arad és Zaránd megyében már a mohácsi vész előtt csábítottak a kath. magyar községek nagy része az erdélyi fejedelmek támogatásával az új hitre“. (247.) Erdélyi fejedelmekről a mohácsi vész előtről nem lehet szó; akkor csak vajdák voltak s Zápolyai János vajda különben is buzgó katolikus volt. Az ilyen apró hiányok azonban ritkák, s épen nem esorbítják Szentkláray nagy művének értékét, melyre különösen felhívjuk gazdaságtörténészeink figyelmét.

A. I.

Domesday Book and beyond. Three essays in the early history of England. By Fred. William Maitland LL. D. — Cambridge 1897. 8. rét XIV + 528 lap.

Az 1085—86-diki tél derekán Hódító Vilmos maga köré gyűjtötte főurait Gloucesterban és koronájával fején, ékes beszédet intézett hozzájuk a trónról, melynek következményeképen az ő részéről kiküldött „barons“, „legates“ és „justices“ bejárták széles Angliát és hivatalos uton gyűjtötték össze az adatokat, melyek egy, illetőleg két kötetbe összeállítva képezik azt a nagyfontosságú könyvet, melyet „Domesday Book“ név alatt ismer az egész művelt világ.

E fontos könyvről már egy kis könyvtárra rügő irodalmat írtak meg a tudósok, melynek egyik, nemcsak legújabb, de egyszersmind egyik legjobb termékét képezi Maitland tanár dolgozata.

Szerzőnek czélja az volt eredetileg, hogy a jelen munkájában

elmondottakat bekebelezze a Sir Frederick Pollock-kal együtt irt és 1895-ben megjelent *History of English law before the time of Edward I.* című művébe, de különféle ok arra indította őt, hogy megmásítsa szándékát; és az előttünk fekvő vaskos kötet az eredmény. Időközben megjelentek J. H. Round *Feudal England*-ja, melyet nagy haszonnal fognak forgatni olvasóim és dr. Meitzen *Siedelung und Agrarwesen*-je, melyet nemrég mutattam be e folyóirat hasábjain és dr. Maitland hálásan bevallja, hogy e két tudós munka világánál sokat törült, javított és bővített saját dolgozatában.

Sajnálja továbbá szerzőnk, hogy Vinogradoff tanár *Villainage of England*-jához még nem jelent meg folytatás és hogy az övénél avatottabb toll nem támadta meg még eddig a Seebohm *English Village Community*-jében terjesztett tanokat, mely könyv szerzőjének mély tiszteleje és tudományos készültségének bámulója ő, habár nem ért vele egyet végkövetkeztetéseiben.

Az eddig mondottakból is már eléggé világos, hogy jelen munka mily közletről érdeklí e folyóirat olvasóit. A könyv címét illetőleg „Domesday Book és azon túl“ azt a magyarázatot kapjuk, hogy Seebohm módszerét követve, szerzőnk az ismert, illetőleg ismerhető (knowable) dolgokból az ismeretlent igyekszik fölfödözni és a Domesday Book világánál a megelőző évszázadok homályára világot vetni.

A három essay közül az első magával ama híres *Descriptio*-val foglalkozik és kilencz fejezetben sorra veszi az abból „ismerhető“ dolgokat.

A második essay címe „Anglia a (Norman) hódítás előtt“ és hat fejezetre oszlik, melyek négy elsejének tárgyait „a book-land“, „land-book“, „folk-land“, „sake and Soke“, „loan-land“ képezik, az ötödik a „seignorial“ hatalom növekedéséről szól s végre az utolsó a „village community“-nek van szentelve.

Végre a harmadik essaynek címe „The Hide“. A bevezető sorokban szerző mindenekelőtt azon kérdést igyekezik megoldani, hogy mi volt tulajdonképen a „hide“ és figyelmeztet e kérdés fontosságára és azután három fejezetben folytatja tanulmányait, melynek címei „§ 1. Measures and fields“, továbbá „§ 2. Domesday Statistics“ és végre „§ 3. Beyond Domesday“.

Persze teljesen lehetetlen egy szűk ismertetés keretében a munka tartalmáról és fontosságáról még csak megközelítő fogalmat is adni és meg kell elégednem azzal, hogy az érdekelt körök figyelmét e könyvre fölhívjam és annak áttanulmányozását nekik a legmelegebb módon ajánljam.

Kropf Lajos.